

Atgimstančio Lietuvos kaimo vizija

Andrius Vyšniauskas, Seimo Kaimo reikalų komiteto narys

Per tris laisvės dešimtmečius kone viskas mūsų šalyje daugiau ar mažiau judėjo teigiama linkme, tačiau drauge buvo ir tokių mūsų gyvenimo sričių, kurios nors ir pajudėjo pirmyn, tačiau nepagavo pagreičio. Toks likimas ištiko ir Lietuvos kaimą – jis sugebėjo atsitiesti po žlugdančios pusės šimtmečio okupacijos ir priverstinės kolektyvizacijos, tačiau neįgavo lemiamo pagreičio. Todėl kaimas, kuriame gyvena 32 proc. šalies gyventojų ir kuris sudaro didžiąją šalies teritorijos dalį, šiandien nėra ta romantiška tarpukario gėrovės oazė, apie kurią daugelis šalies gyventojų kalbėtų su nostalgija ir neslepia noru grįžti. Kaimas apaugo stereotipais ir tapo savotišku Lietuvos viešojo gyvenimo atskalūnu, niekaip nesugebančiu pasivyti sparčiai į ateitį šuoliuojančių miestų. Tą turime pripažinti, nes tik pripažinę, sugebėsime ieškoti kelių, kaip situaciją taisyti.

Tiesa, reikia pripažinti ir tai, kad keletą kartų Lietuvos kaimas bandė politiškai sukilti ir parodyti miestui savo galią. 2012 m. Lietuvos kaimas gausiai balsavo už kairiąją socialdemokratų/darbiečių/tvarkiečių koaliciją, o 2016 m. aiškų mandatą suteikė valstiečiams-žaliesiems. Ir visgi po šių dviejų politinių nuotykių situacija tikrai nepagerėjo, o kaimo problemos tik pagilėjo.

Šiandien turime situaciją, kai valdžioje yra politinės jėgos, kurios didžiosios dalies kaimo rinkėjų nėra matomos kaip natūralios kaimo partijos. Nebandysiu apsimetinėti, kad taip nėra ar įtikinti kitaip. Mes tą suprantame, matome, bet tai nereiškia, kad mums kaimas rūpi mažiau nei tiems, kurie apie jį garsiau šaukia.

Kalbant per rinkimų prizmę, kaimas mums - Tėvynės Sąjungai - yra dar

neišsipildžiusi ambicija, nes jau daugelį metų trokštame ir norime tapti natūralia kaimo žmonių partija, kaip tokiomis partijomis yra tapusios kitos dešinėsios partijos subrendusiose Europos demokratijose. Siekdami šios ambicijos galime padaryti daugiau gerų darbų, nei padarė prieš mus buvę. Kodėl? Nes mums tai tiesiog yra svarbiau.

Tačiau kartu mes atsinešame kiek kitokį požiūrį, labiau vertiname žaliosios politikos svarbą, nesame susaistę interesų grupių ir turime drąsos pažvelgti realybei į akis, pripažinti faktus, o ne kartoti, kad viskas Lietuvos kaime yra tiesiog nuostabu. Būtent todėl galbūt mums ir pasiseks. Tuo tikiu.

Šiame tekste bandysiu atsakyti į klausimą, kodėl Lietuvos kaimas nepagauna augimo pagreičio ir ką turime daryti, kad ši situacija pasi-

keistų. Iškart atsiprašau, jeigu šis tekstas kai kam pasirodys ilgokas. Kviečiu diskutuoti, nes diskusijos ir lietuviško kaimo perspektyvos permąstymo šiandien reikia kaip niekada iki šiol.

Tačiau pirma norėčiau prisistatyti ir pasisakyti, kodėl apskritai kalbu apie kaimą, nes tikrai nesu tipiškas kalbėtojas šia tema.

Aš esu kaimietis ir tuo didžiuojuosi

Mano šaknys glūdi dviejuose nuostabiuose Lietuvos kraštuose - Suvalkijoje ir Dzūkijoje. Esu iš giminių, kurios daugelį metų gyveno, kūrė ir klestėjo būtent kaime. Iš tėčio pusės vienas prosenelis buvo vidutinis, o kitas smulkusis tarpukario Suvalkijos

ūkininkas. Abu buvo bendruomenės lyderiai telkę ir organizavę žmones sunkiu metu. Iš mamos pusės prosenelis buvo smulkus ūkininkas, močiutė agronomė, o senelis visą gyvenimą dirbo melioruodamas Dzūkijos laukus ir tuo be galo didžiavosi.

Mūsų šeima nepriklausomybę sutiko kaip smulkūs, bet sunkiai dirbantys ir todėl augantys ūkininkai. Pirmuosius 10 mano gyvenimo metų praleidome sodyboje prie nuostabaus Sasnos upelio, kuris visai netoli mūsų įtekėjo į didžiulį ir platų Šešupės vingį. Vaikystėje ši upė ir pievos aplink man buvo tiesiog pasakiška erdvė: upė pilna žuvų, apaugusi tankia medžių girlianda, bebro už-

tvanka šalia lankos, pieva, kurioje po lietaus galėdavai prisirinkti dešimtis laukinių pievagrybių, miškelis, kurio prieigose galima rasti kumščio dydžio raudonikių, ir platūs dirvonai, kuriuose tuo metu augo cukriniai runkeliai, kviečiai ir kitos kultūros.

Deja pirmieji nepriklausomybės metai nebuvo lengvas laikas, o ypač kaime. Ūkis visados buvo vieta, kurioje, norėdamas išgyventi, turi daug ir sunkiai dirbti. O pirmaisiais atsikūrusios Lietuvos metais, kai teko dar ir pereiti nuo kolūkinės sistemos prie nuosavybės grįstos, tų sunkumų pasitaikė dar daugiau.

Mūsų ūkis buvo mišrus: viename tvarte karvės, kitame kiaulės, greta aptvarai dešimtims vištų, kalakutų ir žąsų. Greta sodybos platūs dirbamos žemės laukai su cukriniais runkeliais, kviečiais, miežiais ir kitomis kultūromis. O kur dar daržas, šiltnamiai, sodas su gausybe vaisių. Visa tai reikėjo prižiūrėti ir kultivuoti, todėl natūralu, kad tokiam ūkyje gyvenimas sukosi aplink gyvulių ir augalų gyvavimo ciklus. Karves ir kiaules reikia šerti, o pašėrus tvartą mėžti. Vasarą karves ginti į pievas ir prižiūrėti. Dirvą reikia tręšti, javus sėti, prižiūrėti ir nukulti, o nukultus saugoti, kad jų nesugrauztų parazitai, kad jie nesudrėktų ir nesupelytų. Runkelius reikia dar ir ravėti, o jeigu tai atliekama rankomis - tai yra be proto alinantis uždavinys. Tiesa runkelių derliaus nuėmimo procesas man tuo metu atrodydavo gan smagus: vaikų darbas būdavo runkelius išrauti, o tą galima padaryti ir smarkesniu spyriu. Tad mums, vaikams ši užduotis, lyginant su kitais ūkio darbais, neatrodydavo labai nuobodi.

Ko jau ko, bet maisto gyvenant tokiam ūkyje buvo pakankamai. Turėjome visko - nuo naminio sūrio ir jogurto iki uogienių, pyragų, visokiausios mėsos ir netgi rūkytos žuvies. Problema tik ta, kad vien maistu žmogus gyvas ir patenkintas nebus. Tokiam ūkiui neišvengiamai reikėjo apyvartinių lėšų, o tam turėjome plėstis. Plėtrai reikėjo žemės. Jeigu žemę nuomojiesi - tai nebus ilgalaikė ir tvari veikla, nes negalėsi planuoti keletą metų į priekį.

Smulkiam ūkiui konkuruoti dėl žemės su stambiais ūkiais ar didelėmis bendrovėmis tuo metu buvo bemaž neįmanoma. Sunku tą daryti ir šiaudien. Pinigų pasiskolinti sunku, o ir stambūs visados už žemę galėjo (ir vis dar gali) pasiūlyti daugiau. Prie to pridėjome svyruojančias įvairių žemės ūkio kultūrų kainas, tuo metu įprastą atsiskaitymą už produkciją vėlavimą arba polinkį nesumokėti, ypač už runkelius, ir gausime bet kokiam smulkiam ūkiui mirtiną aplinkybių mišinį.

Taigi, nors turėjome gausybę maisto ir žvėjų sodybą, tačiau tai nebuvo tas gyvenimas, kurio savo vaikams norėjo ir linkėjo mano tėvai. Vargo ir sunkumų buvo tiesiog per daug. Pamažu tėvai rado darbus gretimame Marijampolės mieste, kur netrukus ir persikėlėme.

Visa ši transformacija vyko iki Lietuvos tapimo Europos Sąjungos nare, apie 2000-uosius. Jeigu būtumėme kaime sulaukę narystės ES - neabejoju, kad šiandien mano šeima būtų rimtų vidutinių ūkininkų šeima, nes ES labai stipriai pagerino ūkininkų padėtį. Tačiau iki ES mes netekome visos kartos jaunų, perspektyvių ūkių, kurie pasitraukė iš kaimo, tapo miestiečiais ar emigravo.

Visgi kaimas iš mūsų šeimos niekur nedingo. Iki šiol gyvendami priemiestyje mano tėvai augina vištas

bei gausybę daržovių, o kaime išlikusioje žemėje prieš keletą metų atsirado avių, bičių ir kitokio gėrio. Visa tai nėra susiję su pajamomis. Tai gyvenimo būdas ir noras būti arčiau gamtos, auginti kažką savo.

Taip ir aš - du dešimtmečius, visą savo moksleivišką ir studentišką gyvenimą, maniau, kad kur jau kur, bet kaime manęs nebus. Nenoriu, neįdomu ir per sunku. Ties trisdešimtaisiais metais pasodinęs pirmąjį

keisti augimu ir naujomis galimybėmis. Galiausiai turime keisti Lietuvos kaimo įvaizdį, kuris dabar yra apipintas gausybe stereotipų. Atėjo laikas džiaugtis ir didžiulis, kad esi iš kaimo. Juk visi mes anksčiau ar vėliau į miestus atėjome iš... kaimo.

Kodėl stringa kaimo atgimimas?

Kalbėdami apie Lietuvos kaimą, neišvengiamai turime kalbėti apie žemės ūkį ir kaimo verslą, nes tai yra

žemės ūkio produkcijos vertę, sukuriama viename hektare, esame vos ketvirti nuo galo ES. Iš vieno hektaro sugebame sukurti kiek mažiau nei 1000 eurų. Lyderiai pagal šį rodiklį yra Nyderlandai, kurie iš vieno hektaro sugeba išspausti beveik 14 000 eurų. Tačiau ši šalis yra unikali ir neatspindi vidurkio. Žymiai geriau orientuotis į Daniją, kuri sukuria beveik 4000 eurų, ar Vokietiją, kuri sukuria daugiau nei 3000 eurų. Lenkija iš vieno hektaro sugeba sukurti apie 2000 eurų vertės. Taigi matome, kad nuo Lenkijos atsiliekame du kartus, nuo Vokietijos daugiau nei tris, nuo Danijos keturis. Trumpai tariant, Lietuvos žemės ūkio sektorius iš vieno hektaro sugeba sukurti tik 37 proc. tos vertės, kuri vidutiniškai yra sukurama Europos Sąjungoje.

Našumas yra didžiulė mūsų žemės ūkio sektoriaus problema, nes menkas našumas reiškia, kad mūsų ūkininkai iš savo veiklos negauna tiek pajamų, kiek galėtų užsidirbti. Ir tai nėra susiję vien su išmokų dydžiais, kaip dažnai tai mums mėgsta pateikti stambieji žemdirbiai. Esminė bėda yra Lietuvos žemės ūkio struktūra.

Vien tik augalininkystėje verčiasi 30 proc. ūkininkų ir daugelis jų yra priklausomi nuo monokultūrų - pavyzdžiui, kviečių ar rapsų - auginimo. Kai vasarą važiuojame per Lietuvą, dažnam gana žaviai atrodo horizontą siekiantys geltonuojančių rapsų ar graškiai linguojančių kviečių laukai. Tačiau turime suprasti, kad grūdinės kultūros yra žemos pridėtinės vertės sektoriai ir tokie horizontą siekiantys javų laukai nėra šalies žemės ūkio ateitis. Tam tikra prasme tai yra žemos pridėtinės vertės biologinės dykynės, alinančios žemę ir tarnaujančios tik stambiųjų žemdirbių naudai.

Kaip sukurti daugiau pridėtinės vertės?

Natūralu, kad matydami, jog menka pridėtinė vertė yra viena pagrindinių mūsų žemės ūkio problemų, norime sužinoti atsakymą į klausimą: o kas sukurtų daugiau pridėtinės vertės? Štai Žemės ūkio rūmai pateikia tokią įdomią statistiką, kuri nors ir yra

savo pomidorą ant palangės mieste, pamažu ėmiau suprasti, kad kaimo genas ir trauka iš manęs niekur nedingo.

Tiesa, nesu ūkininkas ir artimiausiu metu juo būti neketinu. Esu politikas, nes tėvai gebėjo suteikti gerą išsilavinimą, kurį išnaudojau daug ir sunkiai dirbdamas šalia kitų politikų, padėdamas jiems priimti gerus sprendimus ir galiausiai pats užsitarnaudamas savo miesto - Marijampolės - žmonių palaikymą nuo savivaldos iki Seimo. Ir visgi nepaisant miestietiško, kurio manyje yra, jaučiu poreikį sugrąžinti duoklę savo kaimietiškumui. Padėti kaimo žmonėms ir parodyti, kad Lietuvos kaimas buvo, yra ir bus nuostabi mūsų šalies dalis, kuri turi būti ne užmiršta ir pašiepiama, o matoma ir girdima visų, tarp jų - ir miestiečių. Skurdui, vargū ir nevilčiai kaime neturi likti vietos, o negandas turime

(arba turėtų būti) pagrindiniai kaimo ekonominio gyvenimo varikliai. Šiuo metu Lietuvos žemės ūkio sektorius sukuria 3,5 proc. šalies BVP ir tai yra neblogas rodiklis (jis yra gerokai aukštesnis nei ES vidurkis). Žemės ūkio sektorius kartu su maisto perdirbamąja pramone sudaro 7 proc. BVP, o jeigu įskaičiuotume ir tas veiklas, kurios yra priklausomos nuo žemės ūkio (technikos pardavimas, remontas, trąšos ir t.t.), tai bendrai šis sektorius sukuria apie 10 proc. šalies BVP. Kita džiugi statistika - žemės ūkis sukuria 20 proc. šalies eksporto ir turime teigiamą santykį su importu, t.y. žemės ūkio produkcijos įsivežame mažiau nei jos išvežame. Tai reiškia, kad sugebame patenkinti tiek ir vietos maisto produktų rinkos poreikius, tiek ir eksportuoti.

Ir visgi ne viskas yra taip šviesu, kaip atrodytų iš pirmo žvilgsnio. Pagal

labai optimistinė, tačiau leidžia matyti tendencijas:

- 1 hektare galima išauginti iki 8 tonų kviečių, o tai yra maždaug 1440 eurų vertės;
- 1 karvė (hektaro atitiktumui) duoda iki 9 tonų pieno, o tai yra 2700 eurų vertės;
- 1 hektaras (3500 sodinukų) šilauogių duoda iki 14 tonų uogų, o tai yra 56 000 eurų vertės.

Šie skaičiai gana aiškiai rodo, kur turime didžiausią bėdą. Akivaizdu, kad Lietuvoje dominuojant grūdinėms kultūroms smulkus ūkis neturi galimybės išlikti ir klestėti, net ir esant gausioms ES išmokoms. Kadangi žemės ūkio sektorius pasižymi dar ir gana nedidelėmis pelno maržomis, todėl jame išlieka ir stiprėja tik stambieji, kurie gali savo veiklą vykdyti masinėmis apimtimis, turi apyvartinių lėšų tiek ir einamajai veiklai vykdyti, tiek ir plėtrai, o ypač žemės įsigijimui. Būtent tokia struktūra lemia tai, jog matome sparčiai mažėjant ūkių ir ūkininkų skaičių, tačiau šiam reiškiniai vykstant stiprėja ne smulkieji ir vidutiniai ūkiai (jie galėtų perimti išeinančių ūkių žemę ir kitas naudmenas), o dar labiau plečiasi stambieji agrooligarchai, kurie pastaruoju metu turi dar ir nemažai politinės įtakos.

Su tuo susijusi ir rimta ekologinė problema: Lietuvos teritoriją sudaro 6,53 mln. hektarų žemės. Didžiausia jos dalis - 47,5 proc. arba 3,1 mln. hektarų - yra ariamoji žemės ūkio paskirties žemė. Net 500 tūkst. hek-

tarų (16 proc.) šios žemės yra pažeista erozijos, kurią lemia per daug intensyvi ariminė žemdirbystė, perteklinis tręšimas ir nepamatuotas augalų apsaugos priemonių naudojimas. Tokia žemė praranda derlingumą ir virsta tiesiog vėjo pustoma dykyne. O nualinti laukai yra sunkiai panaudojami ir pritaikomi tos pačios aukštesnės pridėtinės vertės kūrimui.

Pamatiniai žemės ūkio tikslai

Tradiciškai žemės ūkis turi tris pamatinius tikslus: 1) pamaitinti populiaciją; 2) suteikti oraus pragyvenimo šaltinius ūkininkams ir kitiems kaimo gyventojams; 3) saugoti gamtą.

Pirmąjį tikslą esame pasiekę tiek mes, tiek Europa. Gyvename rekordinio maisto pertekliaus laikais, todėl kalbėti apie Lietuvos ar Europos gyventojų išmaitinimą nėra pra-

sminga. Galime kalbėti tik apie prisidėjimą prie pasaulinio bado įveikimo, bet čia Lietuvos žemės ūkio aruodai yra tik nedidelis lašas jūroje.

Kai Lietuvoje kalbame apie populiacijos išmaitinimą, turime kalbėti apie sveikesnį ir tvaresnį maistą. Ekologiškas ir organiškas, skanus ir sveikas maistas, neužkrėstas pesticidais, neprisotintas dirbtinėmis maistinėmis medžiagomis ir užaugintas gamtai mažiausiai kenksmingu būdu - tai yra siekis, į kurį turi orientuotis žemės ūkio ir maisto politikos kompasas. Be abejo, dar reikia ir konkurencingos kainos, tačiau dirbant sumaniai ir technologškai moderniai - tai yra pasiekama.

Orios ūkininkų pajamos ir aukštesnė pridėtinė vertė

Per mažai kalbame apie tai, jog žemės ūkis turi ir gali būti pagrindiniu oraus kaimo žmonių pragyvenimo

šaltiniu. Labai dažnai diskusijose apie kaimo ateitį, ieškoma kitų, alternatyvių ūkininkavimui pajamų šaltinių, lyg tai būtų atsakymas, kaip gaivinti kaimą. Kol diskutuojama ir kalbama, ieškoma alternatyvų, o nesusitelkiama į svarbiausią kaimo ekonominę veiklą - žemės ūkį - situacija tik dar labiau prastėja.

Šiandienos kaime skurdo rizika yra tris kartus didesnė nei likusioje šalies dalyje. Kaime yra daugiau vyresnio amžiaus, prastesnės sveikatos ir mažesnių pajamų gyventojų. Nedarbas beveik du kartus didesnis nei miestuose, o didžiausias paradoksas - žemės ūkyje dirba tik 20 proc. kaimo gyventojų. Per dešimtmetį ūkių skaičius šalyje sumažėjo daugiau nei dvigubai, o jaunieji ūkininkai sudaro tik 15 proc. visų ūkininkų. Sudėjus tai su faktu, kad sparčiausiai plečiasi ir stambėja tik stambiausieji - matome, kad situacija yra pasiekusi kritinį tašką.

Norėdami išeiti iš šio užburto rato, turime susitelkti į kaimui svarbiausią ekonominę veiklą - žemės ūkį - ir perorientuoti jį į aukštesnės pridėtinės vertės kūrimą. Turime nuo 1000 eurų gaunamų iš hektaro judėti prie mažų mažiausiai 2000 eurų ir bent jau pasiekti Lenkijos lygį. Tam reikia pradėti auginti ir gaminti aukštesnės pridėtinės vertės kuriančius produktus bei skatinti tas praktikas, kurios leistų ūkininkams iš savo veiklos išgauti daugiau pajamų:

1. **sustabdyti gyvulininkystės sektoriaus menkėjimą** ir sugrąžinti jį į augimo trajektoriją;
2. **sustiprinti pienininkystės sektorių** skatinant smulkiųjų ūkių stambėjimą ir pieno kokybės gerėjimą;
3. **skatinti auginti aukštesnės pridėtinės vertės augalines kultūras**: vaisius, daržoves, uogas, pluoštines kanapes, grybus, mikrodaržoves ir panašias modernias kultūras, kurios turi didžiulę paklausą miestuose. Šalia to turime plėsti ir mūsų šalies šiltnamių bei sodų sektorius, nebijoti tokių naujų technologijų kaip hidroponika ir vertikalūs ūkininkavimas;

4. **skatinti ekologinį, organinį ir biodinaminį ūkininkavimą**, nes šios veiklos generuoja aukštesnės kainos produkciją;
5. **skatinti produkcijos perdirbimą** pačiuose ūkiuose ir prekybą nuo ūkio iki stalo;
6. **skatinti kooperaciją**, nes veikimas kartu ūkininkams leidžia susimažinti kaštus ir pasinaudojant masto ekonomija rinkoje išsiderėti geresnes produktų supirkimo kainas.

Gyvulininkystės sektorius. Kai kalbu apie gyvulininkystės sektorių - nekalbu vien apie didžiules pramonines galvijų ar kiaulių fermas. Tokios fermos, jeigu jose nėra pritaikytos modernūs inžineriniai ir biologiniai sprendimai, nėra nei tvarios, nei ekologiškos. Kalba eina apie maksimaliai laisvai besiganančius galvijus ir iš jų gaunamą mėsą, kuri visomis prasmėmis yra sveikesnė ir pranašesnė už fermose auginamą produkciją. Tam turime pakankamai mažo derlingumo, kalvotos ir augalininkystei neperspektyvios žemės, todėl galime ir turime šiuos resursus išnaudoti.

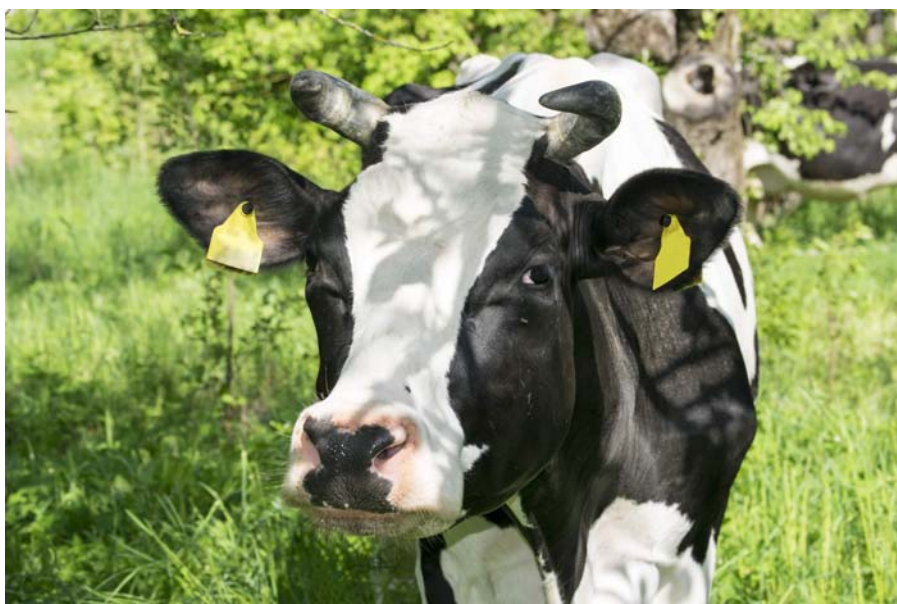
Pieno sektorius. Kai kalbu apie pieno sektorių, tai turiu omenyje, kad jo augimas yra įmanomas stambėjant smulkiesiems ir gerinant būtent iš smulkiųjų bei vidutinių pieno gamintojų surenkamo pieno kokybę. Šiandien turime paradoksalią situaciją, kai kokybės reikalavimų neatitinka net pusė viso Lietuvos ūkiuose pa-

gaminamo pieno. Taigi skatindami smulkiuosius stambėti ir padėdami jiems diegti modernesnes technologijas, galėsime iš esmės pagerinti šalies pieno kokybę, o šis sektorius galės gerokai paaugti.

Ekologija. Kai kalbame apie ekologinį, organinį ir biodinaminį ūkininkavimą turime suprasti, kad jame pagaminame žymiai didesnę pridėtinę vertę, nes ekologiškų produktų kainos yra didesnės, o ir tokių produktų paklausa sparčiai auga. Tai liečia ne tik didesnės pridėtinės vertės kultūras, bet ir ekologiškus grūdus.

Nuo ūkio iki stalo. Kai kalbame apie produkcijos perdirbimą pačiuose ūkiuose ir jų pristatymą tiesiai vartotojui, tai pirmose tokios produkcijos gretose yra daržovių ir pieno perdirbimas. Šiandien daugelis pieno ūkių pieną parduoda perdirbėjams. Tai reiškia, kad jie sukuria mažiausią galimą pridėtinę vertę iš savo auginamų gyvulių pieno. Tačiau jeigu ūkininkas nusprendžia iš savo ūkyje melžiamų karvių pieno gaminti sūrį, varškę ar tą patį pieną parduoti tiesiai vartotojams - jo produkcijos vertė gali augti keletą kartų, o tai reiškia ir didesnes pajamas.

Galiausiai, kai kalbame apie visas praktikas ir produktus, kurie žemės ūkiui kurtų aukštesnę pridėtinę vertę, turime suprasti, kad aukštesnės pridėtinės vertės kūrimas turi ir aukštesnius produkcijos gamybos

kaštus. Tam reikia daugiau darbo jėgos (o tai darbo vietos kaimo žmonėms), reikia sąlyginai brangesnių augalų apsaugos priemonių, o bent jau pradžioje iš ūkio galima gauti ir mažesnę produkcijos kiekį. Taigi, tai reikalauja ne tik laiko, kantrybės, bet ir rimtų finansinių investicijų. Būtent šioje vietoje valstybė ūkininkams gali būti geru partneriu.

Sinergija su gamta - tai pragmatiškas ir pelningas tikslas

Trečiasis tikslas - gamtos saugojimas. Kažkodėl turiu tokią nuojautą, kad išgirdęs, jog žemdirbys turi saugoti gamtą ne retas ūkininkas, o ypač stambusis agrooligarchas, nusipurtys ir susirauks. Tačiau prisiminkite savo tėvus ir senelius, kurie į žemę žiūrėjo ne kaip į išnaudojamą pramoninės gamybos objektą, o rūpesčio ir tausojimo reikalaujantį organizmą, kuriam davęs - gausi ir pats.

Agroaplinkosauga yra reali ir kiekvienam ūkininkui reikalinga veikla. Ir pirmiausiai į ją turime žvelgti ne per pasaulėžiūros kampa, o grynai pragmatiškai. Gamtos tausojimas leistų išspręsti žemės erozijos problemą, o kaip minėjau erozija yra paveikusi

(mėšlo, komposto ir kitų gyvųjų produktų) ir pavojingiausių pesticidų naudojimo sumažinimas vėlgi atvertų daugiau erdvės ekologiniam ūkininkavimui, sveikesnei produkcijai. Išmanesnis ūkininkavimas, naudojant nearimines technologijas ir tiksliuosius trąšų įterpimo metodus taip pat leidžia atsigauti dirvai, naudoti mažiau priedų ir ypač tinka toms žemėms, kuriose derlingumas yra mažesnis. Geresnė sėjomaina ir ūkių mišrumo (kai tame pačiame ūkyje laikomi ir galvijai, ir užsiimama augalininkyste) skatinimas, tokiu būdu sukuriant šių dviejų sektorių sinergiją žemės regeneracijai, taip pat leidžia atstatyti dirvos būklę ir ilguoju laikotarpiu išgauti geresnius produkcijos rezultatus. Visi šie žalieji veiksmai kartu ir paskirai reiškia aukštesnę pridėtinę vertę ir galimybę augti mūsų ūkininkams.

Galiausiai, grynoji aplinkosauga: miškų atkūrimas tam panaudojant mažiau derlingus, kalvotus pamiškių arimus; natūraliai į pelkėtumą linkusių žemių užliejimas atkuriant natūralias pelkes; sąlygų gyvūnijai išlikti dirbamos žemės laukuose sudarymas. Visa tai leidžia jau valstybiniu lygiu gerinti šiltnamio efektą sukuriančių dujų mažinimo rodiklius ir

puikiai galime panaudoti naujausius Europos Sąjungos finansų inžinerijos įrankius.

Kurį kaimą renkatės: a) stagnuojantį, vargingą ir žeminamą; b) persitvarkiusį, augantį ir orų?

Apibendrinami turime sau atsakyti, kokio Lietuvos kaimo mes siekiame? Atsakymas į šį klausimą yra tiesiogiai priklausomas nuo to, kokius ūkius turi skatinti valstybė, nes ūkis - tai pamatinė kaimo ląstelė, svarbiausia visos kaimo bei žemės ūkio politikos ašis.

Atsakymą sau turiu. Man idealus lietuviškas ūkis yra:

- **šėimos ūkis** - valdomas šeimos narių, tradiciją perduodant iš kartos į kartą;
- **vidutinio dydžio ūkis** - tarp 50 ir 100 ha žemės ir/arba turintis atitinkamą skaičių sąlyginių gyvulių (1 sąlyginis gyvulys=1ha). Šis siekis turi būti išgaunamas ne bandant dirbtinai kovoti su stambiaisiais žemdirbiais, o skatinant smulkiųjų ir vidutinių augimą. Turime suvokti, kad esame ne XX a. pradžioje ir naujųjų postkolūkinių bajorų jau neišskaidysime, istorijos neatsuksime atgal. Valstybė gali tik riboti agrooligarchų plėtrą, aiškiai pasakydama, kad jūs jau pasiekėte žemės plėtros maksimumą ir jeigu norite gauti daugiau pajamų, tą turite daryti per našumą ir technologijas. Visas kitas žemės ūkio augimas turi vykti stambėjant smulkiesiems ir vidutiniams ūkiams. Būtent čia turi būti valstybės politikos fokusas.
- **mišrus ūkis** - nepriklausomas nuo vienos grūdinės monokultūros ar vienos veislės gyvulių auginimo. Tokiame ūkyje turi būti visko: ir grūdų, ir karvių, ir ožkų, ir avių, ir paukščių, ir daržovių, ir vaisių, ir bičių ir viso ko kito, ką ūkininkas sugalvoja auginti. Visa tai turi kurti vertę, kuri atspindėtų ūkininko piniginėje. Mišrus ūkis yra saugus ūkis, nes įvykus kokiai nors netikė-

net 16 proc. dirbamosios žemės. Turime pagerinti Lietuvos dirvos kokybę, nes tai yra kelias į didesnę derlių ir geresnes ūkininkų pajamas.

Mažesnis mineralinių trąšų naudojimas, perėjimas prie organinių trąšų

atkurti biojvairovę. Pabrėžiu - čia jau yra valstybinis ir visos visuomenės reikalas, todėl ūkininkams žengiant į šiuos žaliuosius veiksmus, aukojant bendriems tikslams savo žemes, jie turi už tai gauti naudą, kompensacijas ir skatinimo priemones. Tam

tai klimatinei situacijai (sausrai ar potvyniui) arba rinkos sutrikimui - ūkis savo pajamas galės kompensuoti kitomis veiklomis. Kadangi mišrus ūkininkavimas yra atspariausias gamtos ir ekonomikos kataklizmams, mišrumą ateinančioje perspektyvoje skatins ir ES.

- **savą produkciją gaminantis ūkis** - turime skatinti principą nuo ūkio iki stalo, nes tai yra ekologiškas, sveikas ir sparčiai populiarėjantis būdas miesto gyventojams apsirūpinti maistu. Ūkininkams tai yra galimybė apeiti perdirbėjus ir pardavėjus, o tai reiškia, kad visa ta maržos dalis, kurią susirenka pastarieji - gali atitekti ūkiui. Todėl bent viena kuri nors mišraus ūkio dalis turi generuoti tiesiogines pajamas iš pačiame ūkyje pagamintų produktų prekybos nuo ūkio iki stalo būdu. Valsybė tai gali paskatinti.
- **nuosavą žemę valdantis ūkis** - praktika rodo, kad žemės nuoma ūkyje nėra sėkminga praktika. Ji neneša ilgalaikio finansinio saugumo ūkininko šeimai, o nuomota

žemė yra alinama labiau ir į ją investuojama mažiau nei į tą, kuri yra nuosava. Todėl valstybė turi padaryti viską, kad būtų sudarytos galimybės smulkiesiems ir vidutiniams ūkiams tapti žemės savininkais ir plėstis, pirkti naujos žemės. Tai pirmiausiai reikalauja tinkamos kreditavimo sistemos ir kitų finansų inžinerijos priemonių.

- **ūkis, turintis kaimo verslo dėmenį** - ne viskas kaime sukasi aplink žemės dirbimą ar gyvulių gynimą. Ekonomiškai tvarus ūkis turi gebėti generuoti pajamų ir iš kitų šaltinių - kaimo turizmo, edukacijos, atsinaujinančios energetikos gaminimo, agroaplinkosaugos, kai už aplinkosauginius darbus ūkis gaunama dalis pajamų/išmokų. Visa tai gali ūkininkui suteikti dar daugiau stabilumo ir saugumo.

Lietuvos kaimas ir mūsų šalies ūkiai turi būti mūsų visuomenės gerovės pamatas, užtikrinantis, kad kaimą pagaliau matysime ne kaip tamsią, skurdžią ir atskirties negailestingai paženkliną vietą, o kaip modernią ir sumanią ekonomikos dalį, su stip-

riais išmaniais ūkiais, užtikrinančiais orų gyvenimą šalies regionuose. Tam reikia ryžtingų veiksmų ir efektyvios bei tikslingos politikos. Netikiu politika, kuri neturi vizijos, ją grindžiančios filosofijos ir loginės sistemos. Tokią viziją ir kitus iš jos išplaukiančius atributus bandžiau sudėlioti šiame tekste. Kviečiu diskutuoti, nes tik diskusijoje gimsta tiesa.

Kontaktai diskusijai:

El. p. andrius.vysniauskas@lrs.lt
tel. 8 674 79758

Panaudotos nuotraukos iš "Real is beautiful Stock"
www.realisbeautifulstock.lt

